

установление психологического контакта с допрашиваемыми лицами. Также авторы статьи доказывают, что проведение допроса в условиях дистанционного взаимодействия осложняет решение следователем отдельных тактических задач. В частности, это: 1) активизация умственной деятельности допрашиваемого; 2) обеспечение качества изображения и звука, а также информационной безопасности; 3) получение от допрашиваемого информации, интересующей следствие, и предоставление помощи в припоминании, воссоздании допрашиваемым забытого. В таких условиях от следователя требуются дополнительные навыки в организации информационного взаимодействия с допрашиваемым лицом. Подчеркнуто, что допрос свидетеля в дистанционной форме оправдан только при невозможности непосредственного его участия в досудебном расследовании.

Summary

It is investigated the peculiarities of interrogation conducting in the mode of video conference as information interaction process using knowledge of cybernetics science. On the basis of results generalization of scientific research comprehensive analysis on the problem of interrogation conducting in the mode of video conference the definition of procedural action is formed. The informational essence of interrogation in the mode of video conference is established. It is emphasized the peculiarities of this interrogation form, embarrassing the establishment of psychological contact with interrogated persons. The authors of the article also prove that interrogation conducting in the mode of remote interaction complicates the decision of special tactical tasks investigators. In particular, they are: 1) activation of interrogated person mental activity; 2) quality responsibility of image and sound, as well as information security, and 3) acquisition of the information from an interrogated person, which is interesting for investigation, and care assistance in remembering, reconstruction of the forgotten by an interrogated person. In such conditions investigator has to have special skills in the organization of information interaction with an interrogated person. It is emphasized that witness interrogation in remote mode is justified only when he can not participate in the investigation personally.

УДК 343.98

**В.В. Коваленко, канд. юрид. наук,
доцент, начальник кафедры**

*Луганський державний університет
внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА-КРИМІНАЛІСТА У СЛІДЧОМУ ЕКСПЕРИМЕНТІ, ЩО ПРОВОДИТЬСЯ З МЕТОЮ ВСТАНОВЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЧИ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ОСОБИ

У статті розглянуто особливості участі спеціаліста-криміналіста у слідчому експерименті, що проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи. Визначено види допомоги, які може надати спеціаліст-криміналіст слідчому у ході проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Розслідування кримінальних правопорушень являє собою пізнавальну діяльність слідчого, направлену на виявлення, збирання, дослідження та оцінку доказової інформації за допомогою встановлених законом процесуальних засобів — слідчих (розшукових) дій, які становлять цілісну взаємозалежну систему. Особлива роль у цій системі належить слідчому експерименту, який лише нещодавно отримав своє процесуальне закріплення в якості самостійної слідчої (розшукової) дії (ст. 240 КПК України 2012 року). До цього часу у вітчизняному кримінально-процесуальному законодавстві передбачалося проведення відтворення обстановки й обставин події (ст. 194 КПК України 1960 року).

Виходячи зі змісту ст. 240 КПК України, експериментальні дії, що можуть проводитися в рамках слідчого експерименту, можна поділити на дві групи: 1) ті, що пов'язані із відтворенням окремих дій; 2) ті, що пов'язані з відтворенням обстановки та обставин події. У той же час, дана слідча (розшукова) дія прямо не передбачає можливості проведення перевірки й уточнення показань на місці. Між тим, саме з цією метою найчастіше проводилося відтворення обстановки й обставин події за часів чинності старого КПК України.

Існує безліч видів слідчого експерименту: для перевірки можливості бачити у визначених умовах; для перевірки можливостей чути в конкретних умовах; для перевірки можливості проникнути через певний отвір і вийняти через нього ті чи інші предмети; для перевірки можливості здійснення якоїсь дії за визначений проміжок часу; для перевірки можливості настання певних наслідків даних дій; для встановлення спеціальних і професійних навичок особи; для встановлення, яким чином відбулася подія [3, с. 153-154] та ін.

Питання щодо участі спеціалістів у слідчому експерименті розглядалися в роботах Л.Є. Ароцкера, О.О. Зайцевої, О.М. Зініна, В.Я. Колдіна, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, В.М. Стратонова, О.К. Чернецького, В.Ю. Шепітька, Ш.Ш. Ярамиш'яна та багатьох інших науковців. Однак, багато аспектів участі спеціаліста-криміналіста у слідчому експерименті, що проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи, залишаються нерозглянутими, або дискусійними.

У криміналістиці розроблена та апробована практикою методика проведення слідчого експерименту, яка передбачає дотримання ряду процесуальних і тактичних правил [3, с. 156]. Для успішного проведення слідчого експерименту, що проводиться з метою встановлення

спеціальних чи професійних навичок особи, необхідним є дотримання наступних тактичних правил: слід використовувати ті ж знаряддя і засоби, які застосовувалися при події злочину, або однорідні предмети і знаряддя; досліди необхідно повторювати кілька разів, змінюючи умови експерименту, для того, щоб виключити випадкові результати.

Відповідно до ч. 2 ст. 240 КПК України за необхідності слідчий експеримент може проводитися за участю спеціаліста. Під час проведення слідчого експерименту можуть здійснюватися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу. Виходячи зі змісту даної норми, спеціаліст залучається до участі у слідчому експерименті на розсуд слідчого, а його роль полягає у наданні допомоги щодо вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, складання планів і схем тощо. Однак, вивчення спеціальної літератури і слідчої практики свідчить, що участь спеціаліста не обмежується зазначеними видами робіт. Завданням спеціаліста є, також, надання допомоги слідчому у підборі учасників слідчого експерименту; розробка оптимальної тактики проведення слідчого експерименту; підбір необхідних об'єктів, предметів та речових доказів; створення спеціальних умов, у яких найбільш доцільно провести експериментальні дії; реконструкція обстановки, інструктажі та розташуванні його учасників; технічно правильне проведення запланованих дослідів; оцінка отриманих результатів; консультування слідчого щодо оптимальних шляхів перевірки висунутих версій; фіксація результатів слідчого експерименту, складання планів та схем за підсумками його проведення [5, с. 88].

Таким чином, участь спеціаліста-криміналіста у слідчому експерименті може здійснюватися як у процесуальній, так і у непроцесуальній формах.

Слідчому експерименту завжди передують допит певної особи, під час якого слідчий з'ясовує, наприклад, спосіб виготовлення (підроблення) певного об'єкта; відомості про матеріали, апаратуру, устаткування, яке використовувала дана особа під час здійснення злочинних дій; наявність навичок та досвіду виготовлення певних об'єктів; час, необхідний для їх виготовлення тощо, а також отримує згоду даної особи на демонстрацію своїх спеціальних чи професійних навичок. Даний допит може бути проведений за участю відповідного спеціаліста у певній галузі знань, або спеціаліст може ознайомитися з протоколом допиту, і

оцінити зміст зафіксованих там показань з точки зору можливості виготовлення певного об'єкту у зазначений спосіб, із використанням вказаного обладнання у певний проміжок часу тощо. Після цього спеціаліст може надати допомогу слідчому у плануванні слідчого експерименту, що проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи, а саме: у визначенні тактичних і технічних прийомів проведення експериментальних дій; у підборі учасників експерименту з урахуванням їх фізичних даних, професійних та інших навичок тощо; у визначенні дій, а також мети, умов та послідовності їх проведення; у визначенні та підборі знарядь, предметів, інструментів, матеріалів та інших засобів тощо, аналогічних тим, що використовувалися при вчиненні кримінального правопорушення; у підборі або виготовленні моделей, муляжів або копій об'єктів, що використовувалися при вчиненні кримінального правопорушення; у створенні спеціальних умов, у яких будуть здійснюватися відповідні експериментальні дії; у підборі та перевірці працездатності і готовності до застосування відповідних науково-технічних засобів виходячи із завдань слідчого експерименту (фото та відеоапаратури, засобів вимірювання тощо).

При проведенні слідчого експерименту з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи може бути застосовано такий тактичний прийом, як надання у її розпорядження засобів, речовин або компонентів, що частково відрізняються від тих, про які заявила особа, чиї професійні навички перевіряються. Суттєву допомогу у підборі таких компонентів може надати спеціаліст-криміналіст, який також має оцінити весь процес виготовлення (підроблення) чи спробу виготовлення (підроблення) певного предмету (документу, кліше печатки чи штампу тощо). При цьому, на обізнаність особи, а також на наявність у неї певних спеціальних чи професійних навичок вказуватиме розпізнання нею наданих в її розпорядження підмінних компонентів чи речовин. У таких випадках, в якості спеціаліста слід залучати експерта-криміналіста, який здійснював криміналістичне дослідження даних об'єктів, і повною мірою обізнаний щодо особливостей їх виготовлення; діагностичних та ідентифікаційних ознак, які в них відобразилися; матеріалів та устаткування, що використовувалися під час їх виготовлення тощо.

Суттєву допомогу може надати спеціаліст-криміналіст у фіксації ходу та результатів слідчого експерименту із застосуванням фотозйомки та відеозапису. Застосування відеозапису дає можливість фіксації виконуваних дослідних дій і отриманих результатів у динаміці із синхрон-

ним записом зображення і звуку, можливість негайного відтворення отриманого запису, високу точність і об'єктивність фіксації. Усі видимі прояви поведінки кожного учасника слідчої (розшукової) дії і понятих можуть бути простежені, що дозволить встановити, чи не було порушень їх законних прав і інтересів [1, с. 103]. Якщо особа, наявність спеціальних чи професійних навичок якої перевіряється, демонструє певні дії, їх необхідно зафіксувати на відеокамеру так, щоб забезпечити добру видимість усіх деталей виконаних дій, а також пояснень даної особи.

На практиці, найчастіше, паралельно з відеозаписом здійснюється і фотозйомка ходу й результатів слідчого експерименту. Висловлюються пропозиції щодо доцільності паралельного застосування фотозйомки та відеозапису і в літературі [4, с. 124]. Однак, у такому випадку потрібна участь додаткового спеціаліста-криміналіста, оскільки одній людині одночасно здійснювати фотозйомку і відеозапис не реально.

У теперішній час існує можливість одержання статичних зображень з матеріалів відеозапису. Переглядаючи відеозапис, отриманий у ході проведення слідчого експерименту, слідчий, з урахуванням думок тих спеціалістів, які брали участь у слідчій (розшуковій) дії, визначає, які моменти він хотів би бачити відображеними у фототаблиці. Спеціаліст-криміналіст “захоплює” потрібні кадри й роздруковує їх за допомогою лазерного чи струминного принтера на папері, розмістивши під знімками відповідні пояснювальні написи.

Найкращих результатів можна досягти, застосовуючи цифрові відеокамери. У такий спосіб можна одержати якісну фототаблицю до протоколу слідчого експерименту, не задіявши для фотозйомки додатково спеціаліста-криміналіста, що полегшить організацію процесу розслідування кримінального правопорушення.

На заключному етапі слідчого експерименту, що проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи, спеціаліст-криміналіст може надати допомогу слідчому у правильному описі ходу та результатів його проведення у протоколі даної слідчої (розшукової) дії, в упакуванні вилучених об'єктів, а також у демонстрації відеозапису слідчого експерименту його учасникам.

Таким чином, ефективність проведення слідчого експерименту, який проводиться з метою встановлення спеціальних чи професійних навичок особи, багато в чому залежить від участі в ньому спеціаліста-криміналіста, який може надати суттєву допомогу слідчому у досягненні мети даної слідчої (розшукової) дії.

Список використаної літератури

1. *Белоусов В.И.* Проверка показаний на месте в ходе предварительного расследования: науч.-практ. пособ. / В.И. Белоусов, А.И. Натура. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 144 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. — К.: Юстініан, 2012. — 1224 с.
3. Настільна книга слідчого: [наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів] / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. — К.: Вид. Дім “Ін Юре”, 2003. — 720 с.
4. *Стратонов В.М.* Деякі особливості організації і тактики відтворення обстановки та обставин події / В.М. Стратонов // Вісник Запорізького юридичного інституту. — Запоріжжя, 1999. — № 3. — С. 120–124.
5. *Чернецький О.К.* Слідчий експеримент в кримінальному судочинстві: тактика і психологія: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / О.К. Чернецький — Х., 2013. — 218 с.

Резюме

В статье рассмотрены вопросы участия специалиста-криминалиста в следственном эксперименте, проводимом с целью установления специальных или профессиональных навыков лица. Определены виды помощи, которые может предоставить специалист-криминалист следователю в ходе проведения данного следственного (розыскного) действия.

Summary

The article describes the features of the involvement of specialist-criminalist in an investigational experiment which is conducted to determine special or professional skills of a person. The types of assistance that can be provided by the specialist-criminalist in the course of investigational (serching) actions are defined in the article.

УДК 343.985

**М.Ф. Сокиран, канд. юрид. наук, ст. наук. співробітник,
провідн. наук. співробітник**

Науково-дослідна лабораторія з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності ОВС навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ

ОТРИМАННЯ СЛІДЧИМ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЗА УЧАСТЮ СПЕЦІАЛІСТА

Розглянуто окремі питання отримання слідчим зразків для порівняльного дослідження за участю спеціаліста. Надано рекомендації щодо підвищення ефективності провадження цієї слідчої (розшукової) дії.